

**Związek Harcerstwa
Rzeczypospolitej**

Zasady wychowania religijnego w ZHR

[przyjęte uchwałą Rady Naczelnej nr 161/1 w dniu 24.06.2023]

Co to znaczy: „czuwam”? To znaczy, że staram się być człowiekiem sumienia. Że tego sumienia nie zagłuszam, nie zniekształcam. Nazywam po imieniu dobro i zło, a nie zamazuję. Wypracowuję w sobie dobro, a ze zła staram się poprawić, przewyciężając je w sobie. To taka bardzo podstawowa sprawa, której nigdy nie można pomniejszyć, zepchnąć na dalszy plan. Nie. Ona jest wszędzie i zawsze pierwszoplanowa. Jest zaś tym ważniejsza, im więcej okoliczności zdaje się sprzyjać temu, abyśmy tolerowali zło, abyśmy łatwo się z niego rozgrzeszali. Zwłaszcza, jeśli tak postępują inni.

św. Jan Paweł II

Do czego wychowujemy – system wartości w ZHR

1. ZHR jest organizacją, której celem jest wychowanie metodą harcerską – w myśl Przyrzeczenia i Prawa Harcerskiego – dzielnych, prawych i zdolnych do poświęceń ludzi poprzez tworzenie warunków do harmonijnego i pełnego rozwoju człowieka we wszystkich aspektach: duchowym, emocjonalnym, intelektualnym i fizycznym.
2. Podstawą wychowania harcerskiego w ZHR jest personalizizm chrześcijański, który zakłada m.in. odrębność i wyjątkowość każdej osoby ludzkiej. Zgodnie z tą koncepcją człowiek jest w stanie nieustannie kroczyć na drodze realizacji swojego powołania. W sposób najdoskonalszy czyni to, gdy ofiarowuje siebie w służbie na rzecz innych. Jednak, aby móc służyć drugiej osobie, człowiek musi być prawdziwie wolny, tj. jak najpełniej odpowiadać za siebie i swoje wybory.
3. ZHR nie jest organizacją konfesyjną. Wychodzi z założenia, że u podstaw harcerstwa leży wiara w Boga i to co z niej wynika^[1]. Jest to zgodne ze wskazówkami założyciela skautingu gen. Roberta Baden-Powella oraz wpływa z bogatego doświadczenia ruchu harcerskiego w Polsce.
4. Wychowanie w ZHR prowadzone jest w oparciu o chrześcijański system wartości wypływający z Dekalogu oraz Przykazania Miłości. System ten przyjęto jako obowiązujący w ZHR z uwagi na głębokie przekonanie o jego prawdziwości i uniwersalności, a także ze względu na jego olbrzymie znaczenie dla kształtowania i rozwoju tożsamości, kultury i społeczeństw świata, Europy i naszego kraju, niezależnie od tego, czy jego źródła upatruje się w religii, korzeniach kultury zachodnioeuropejskiej, czy tradycji.

Wyrazem tego systemu w codziennej pracy wychowawczej są Prawo i Przyrzeczenie Harcerskie, które jako fundament działania wskazują Boga, dawcę wszelkiego dobra.

5. W swojej działalności ZHR opiera się na nauczaniu społecznym Kościoła katolickiego i jako organizacja wychowawcza podkreśla konieczność zgodności z tą nauką w kwestiach istotnych dla prawidłowego i pełnego rozwoju człowieka. Ma to szczególne znaczenie w kwestiach takich, jak:
 - przyrodzona i niezbywalna godność człowieka, przynależna mu od poczęcia aż do naturalnej śmierci, będąca źródłem wolności i praw człowieka i obywatela^[2];
 - rola rodziny opartej na małżeństwie – w tym m.in. nierozzerwalność małżeństwa, czystość przedmałżeńska i małżeńska, małżeństwo jako (w Kościołach katolickim i prawosławnym – sakramentalny) związek kobiety i mężczyzny;

- osobista uczciwość – w tym m.in. rzetelność, prawdomówność, spójność słów i czynów, wierność przyrzeczeniom i ślubom;
- odpowiedzialność za wspólnotę – w tym rodzinną, lokalną, harcerską, religijną, państwową, narodową i kulturową;
- solidaryzm społeczny, którego wyrazem jest m.in. troska o potrzebujących i wykluczonych, poszanowanie innych osób, przeciwstawianie się dyskryminacji, sprawiedliwa dystrybucja dóbr;
- etyka pracy i biznesu – w tym m.in. uczciwość w relacjach z pracownikami i klientami, przeciwstawianie się korupcji i fałszerstwom finansowym, godziwe wynagrodzenie za pracę;
- praworządne stosunki społeczne i władza publiczna pojmowana jako służba, uwzględniające zasadę pomocniczości, gwarantujące pluralizm, wolność myśli, słowa, głoszenia własnych poglądów i wyznawania religii.

Kogo i jak wychowujemy

6. Zadaniem instruktorów jest dbałość o wszechstronny rozwój powierzonych im wychowanków. Ważną i integralną częścią tego rozwoju jest formacja duchowa, której nie wolno zaniedbywać.

7. Zgodnie z metodą harcerską najwłaściwszym sposobem kształtowania postaw jest przykład osobisty instruktora. Oddziaływanie to jest możliwe jedynie wtedy, gdy postawa życiowa instruktora wpływa z jego głębokich dążeń i przekonań. Dotyczy to także wychowania w wymiarze duchowym.

8. W celu utrzymania spójności pomiędzy wartościami deklarowanymi a pracą wychowawczą w obszarze duchowym, instruktorka i instruktor ZHR:

- jest chrześcijanką/chrześcijaninem, tj. należy do Kościoła katolickiego (wszystkich obrządków) albo Kościoła prawosławnego, albo jednego z Kościołów ewangelicznych powstałych w wyniku reformacji, wyznających wiarę w bóstwo Jezusa Chrystusa, a także uznających *Skład apostołski* za pełne wyznanie wiary;
- wypełnia przewidywane przez jej/jego Kościół obowiązki religijne, zachowuje naukę i uczestniczy w życiu swojego Kościoła oraz pogłębia swoją formację duchową i wiedzę religijną;
- dąży (adekwatnie do wieku) do wysokiego poziomu moralności i etyki, ludzkiej dojrzałości i uporządkowania życia osobistego oraz spójności wewnętrznej między wiarą a życiem;
- daje świadectwo codziennego postępowania według prawd ewangelicznych, w tym pogłębiania osobistej relacji z Bogiem;
- szanuje postawy religijne innych.

Powyżej opisana postawa jest wyrazem osobistej rzetelności, odpowiedzialności i uczciwego traktowania służby Bogu.

9. Członkowie ZHR niebędący instruktorami, którzy należą do wspólnoty religijnej, także powinni spełniać przewidywane przez ich Kościół obowiązki jako wyraz służby Bogu zawartej w Prawie i Przyrzeczeniu Harcerskim.

10. Harcerstwo jest środkiem, który tworzy okazję zbliżenia się do Boga, szczególnie na drodze rozpoznawania Jego działania w pięknie świata i porządku natury, służbie drugiemu człowiekowi i radości bycia we wspólnocie. Stąd członkami ZHR mogą być także osoby poszukujące wiary,

których postawa osobista jest inspirowana Prawem i Przyrzeczeniem Harcerskim. Szczególnej konsekwencji, a jednocześnie delikatności wymaga od instruktorki i instruktora wskazywanie Boga tym wychowankom, tak aby radość ich spotkania z Bogiem nie wynikała z przymusu, ale z autentycznego przekonania.

11. Poszukujący wiary członkowie ZHR w miarę swojego rozwoju powinni dążyć do pełnej akceptacji systemu wartości przyjętego w ZHR, tak aby proces poszukiwania mógł odnieść swój skutek, a nie służył usprawiedliwianiu zaniedbania formacji.

12. Celowe jest umacnianie wychowanków w pełnej wierności swojemu Kościołowi. Jednocześnie, zwłaszcza dla osób w wieku wędrowniczym i starszych, uczestnictwo w spotkaniach ekumenicznych i dyskusjach o źródłach wiary oraz trudnych tematach związanych z Kościołem może być rzeczą pożyteczną, o ile dzięki temu mogą pełniej odkrywać istotę swojej wiary i poszukiwać pól realizacji miłości bliźniego. Należy przy tym pamiętać, że system wartości naszych wychowanków dopiero się kształtuje, stąd trzeba zadbać, aby wszelkie refleksje doktrynalne były oparte na stosownym nauczaniu Kościoła w tym zakresie.

13. Instruktorki i instruktorzy są zobowiązani zadbać o to, aby rodzice niepełnoletnich członków ZHR zostali bezpośrednio i wyczerpująco poinformowani o charakterze wychowania religijnego w ZHR i znali je przed wyrażeniem zgody na przynależność dziecka do drużyny lub gromady.

14. Biorąc pod uwagę, że rodzice naszych wychowanków ufają, że będą oni wychowywani w zgodzie z deklarowanymi przez ZHR wartościami, należy dążyć do tego, aby system wartości, który reprezentują instruktorki i instruktorzy, był spójny z wartościami ZHR.

Reagowanie na niespójność postaw

15. Zachęca się, aby każdy członek ZHR, w razie wątpliwości w sumieniu co do swojego postępowania, skonsultował się ze swoim przełożonym, kapłanem, duszpasterzem lub kierownikiem duchowym z prośbą o radę. Jeśli jego sytuacja okaże się niezgodna z systemem wartości przyjętym w ZHR, powinien dołożyć wszelkich starań, żeby jak najszybciej rozwiązać dany problem.

16. Jednocześnie, członkowie ZHR, w poczuciu wzajemnej odpowiedzialności, powinni zwracać uwagę na postępowanie niezgodne z Prawem i Przyrzeczeniem Harcerskim. W razie zaobserwowania takich sytuacji należy postąpić według rady ewangelicznej^[3], tj. w duchu braterstwa – niepublicznie i w atmosferze szacunku – zwrócić takim osobom uwagę na niewłaściwość ich zachowania.

17. Osobami, które są szczególnie zobowiązane do reagowania w sytuacjach, gdy zachowania lub wypowiedzi danej osoby są niezgodne z systemem wartości przyjętym w ZHR, są przełożona lub przełożony tej osoby. Wynika to z troski o dobro konkretnej osoby oraz z odpowiedzialności za cały ZHR.

18. Niezbędna jest w takiej sytuacji szczerą osobista rozmowa przełożonej lub przełożonego w duchu braterstwa i szacunku, w ramach której powinno nastąpić:

- przedstawienie problemu,

- wyjaśnienie sytuacji,
- wspólne ustalenie, czy wystąpił i na czym polega błąd w postępowaniu, a następnie
- znalezienie najwłaściwszej drogi do naprawy sytuacji (w tym np. określenie zestawu działań i/lub okresu naprawczego) w stosunku do osób bezpośrednio poszkodowanych oraz do wszystkich, których zaistniała sytuacja mogła dotknąć lub stanowić dla nich zły przykład.

19. W pomoc w rozwiązywaniu problemu obie strony mogą włączyć inne zaufane osoby (np. duszpasterza, komisję instruktorską lub kapituły stopni), przy czym powinno to być czynione roztropnie. Włączenie ich w ten proces nie zwalnia przełożonej lub przełożonego z obowiązku rozwiązania sprawy.

20. Praktyka rozwiązywania problemów powinna być spójna w Organizacji Harcerki i Organizacji Harcerzy, a w sytuacji gdy jakiś problem dotyczy jednocześnie obu organizacji, stosowane środki zaradcze muszą być uzgodnione.

21. W razie pozytywnych efektów opisanych wyżej działań wskazane jest umożliwienie dalszego funkcjonowania takiej osoby w ZHR w zakresie i miejscu adekwatnym do sytuacji. Intencją podejmowanych działań powinno być przede wszystkim dążenie do pomocy danej osobie i do poprawy jej postępowania, a nie do jej ukarania – każdemu zdarza się popełnić błąd i sztuką jest go naprawić.

22. W przypadku sytuacji szczególnie rażących lub będących istotnym powodem do zgorszenia, a przez to niosących zagrożenie wychowawcze, możliwe jest zastosowanie zawieszenia w prawach członka ZHR danej osoby na czas postępowania wyjaśniającego^[4]. Przez zgorszenie rozumie się postawę lub zachowanie, które prowadzi drugiego człowieka do popełnienia zła lub stanowi zły przykład.

23. Jeśli natura lub częstotliwość przewinień nie dają podstaw do oczekiwania zmiany albo prowadzone działania naprawcze nie przynoszą oczekiwanego rezultatu, albo dana osoba wprost deklaruje brak chęci do zmiany postawy, konieczne może być zastosowanie wobec niej kar organizacyjnych przewidzianych w przepisach wewnętrznych ZHR, w tym pozbawienie możliwości pełnienia funkcji przez określony czas bądź wykluczenie z ZHR. Powinno to nastąpić w poczuciu odpowiedzialności za wszystkich wychowanków, całość procesu wychowawczego i spójność działań ZHR z deklarowanymi wartościami. Jest to jednak wyjście ostateczne, które nie powinno być stosowane, dopóki możliwe są inne rozwiązania.

24. Wybór sposobu postępowania w danej sytuacji każdorazowo należy do przełożonego, który powinien kierować się delikatnością i troską o dobro konkretnej osoby oraz wszystkich, których sprawa bezpośrednio lub pośrednio dotyczy. W razie wątpliwości, szczególnie w kwestiach moralnych, słusznie jest poprosić o radę kapelana lub duszpasterza. Wskazane jest, aby po zastosowaniu opisanych powyżej konsekwencji zaproponować danej osobie – pozostającej już poza ZHR – pomoc w trudnej sytuacji moralnej, w duchu przykazania miłości bliźniego. Powyższe kroki mają bowiem na celu naprawę sytuacji, a nie są skierowane przeciwko człowiekowi.

Organizacja wychowania religijnego w jednostkach

25. W celu wsparcia procesu wychowania religijnego ZHR tworzy odpowiednie struktury organizacyjne. Rada Naczelna, w trybie przewidzianym w Statucie ZHR, powołuje Kapelana Naczelnego, który odpowiedzialny jest za koordynację działań kapelanów i duszpasterzy na terenie całego kraju. Kapelana Naczelnego w jego pracy wspiera Rada Duszpasterska, której kompetencje i zadania opisane są w Regulaminie Rady Duszpasterskiej. W celu animowania i koordynacji pracy duszpasterskiej na terenie Okręgu wskazane jest powołanie Kapelana Okręgu, którego działalność może wspierać Rada Duszpasterska Okręgu.

26. Zadania i tryb powoływania kapelanów i duszpasterzy różnych wyznań chrześcijańskich określone są w Regulaminie kapelanów i duszpasterzy harcerskich ZHR.

27. Należy zadbać o to, aby każda jednostka ZHR współpracowała z kapelanem, duszpasterzem lub osobą konsekrowaną.

28. Rolą kapelana/duszpasterza jest pełnienie posługi duszpasterskiej w jednostkach organizacyjnych ZHR, w tym: czynne uczestnictwo w pracy harcerskiej poprzez osobisty kontakt z harcerkami i harcerzami, prowadzenie, przy współpracy z instruktorkami i instruktorami, stałej i bezpośredniej formacji duchowej członków jednostki organizacyjnej.

29. Kapłani i instruktorzy powinni wzajemnie wspierać się w wypełnianiu swoich odrębnych zadań w procesie wychowawczym. Jednocześnie niezbędne jest, aby kapelani i duszpasterze, szczególnie niebędący członkami ZHR, pogłębiali swoją znajomość metody harcerskiej oraz harcerskich form pracy, tak aby w swoich działaniach mogli uwzględniać ich specyfikę. Należy starać się, aby kapłan w stosunku do tych samych osób nie pełnił jednocześnie funkcji duszpasterskich i instruktorskich.

30. Instruktorzy i instruktorzy powinni pamiętać, że ich obowiązkiem jest nie tylko umożliwienie, ale i wspieranie harcerki i harcerzy w wypełnianiu obowiązków religijnych. Z tego względu powinni dołożyć wszelkich starań, żeby podczas zbiórek i wyjazdów harcerskich (biwaków, zimowisk, obozów) zapewnić katolikom uczestnictwo w niedzielnej Mszy Świętej, prawosławnym w niedzielnej Boskiej Liturgii, a protestantom w niedzielnych zgromadzeniach, jak również codzienną modlitwę odpowiednią dla każdego z wyznań chrześcijańskich.

Należy zwrócić uwagę na szczególną dbałość w przygotowywaniu celebracji liturgicznych zgodnie ze wskazaniami kompetentnych władz kościelnych. Dotyczy to szczególnie sprawowania liturgii w warunkach polowych – niezbędne jest m.in. odpowiednie przygotowanie przestrzeni, muzyki liturgicznej, ołtarza, paramentów liturgicznych, ubiorów oraz służby liturgicznej. Jednocześnie należy uwzględnić i podkreślić piękno otaczającej przyrody.

31. Komendanci jednostek organizacyjnych na wszystkich szczeblach wraz z kapelanami i duszpasterzami dbają o rozwój duchowy członków ZHR. Powinno to przejawiać się m.in. poprzez:

- ułatwianie harcerkom i harcerzami spotkań z duszpasterzami – zarówno w ciągu roku harcerskiego, jak i podczas wakacyjnych wyjazdów,
- podkreślanie ważności bezpośredniej relacji z duszpasterzem, np. poprzez kierownictwo duchowe,

- umożliwianie wypełniania obowiązków religijnych (uczestnictwo w niedzielnej Mszy św./Liturgii/Zgromadzeniu, codziennej modlitwie, pielgrzymkach, rekolekcjach),
- zachęcanie i samodzielne korzystanie z doświadczenia i wiedzy duchownych, szczególnie wtedy gdy konieczne jest dokonanie oceny postaw moralnych i etycznych członków ZHR albo poszukiwanie dróg wyjścia z trudnych sytuacji życiowych.

32. O ile okaże się to pożyteczne i budujące wspólnotę, można wprowadzić do pracy jednostki organizacyjnej dodatkowe elementy życia religijnego, takie jak codzienna Msza Święta, wspólne odprawianie Liturgii Godzin, odmawianie różańca itp. Przy tym należy mieć na względzie, aby nikogo nie przymuszać do wypełniania dodatkowych praktyk religijnych, a raczej zachęcać do pogłębiania życia wiarą poprzez przykład osobisty.

33. W przypadku harcerek i harcerzy różnych wyznań będących członkami tej samej jednostki organizacyjnej wskazane jest, aby instruktorka lub instruktor kierujący tą jednostką dołożyli starań, by każdy z wychowanków mógł harmonijnie rozwijać swoją wiarę w pełnej wierności swojemu Kościołowi, a przez to w służbie Bogu. W przypadku braku takiej możliwości należy prowadzić wychowanie religijne w takim zakresie, by nie powodować u wychowanka konfliktu sumienia, wzbudzenia sceptycyzmu i relatywizmu lub zaniechania praktyk duchowych.

^[1]*W zakresie wychowania religijnego stwierdzić najpierw musimy, że nie jest zadaniem Harcerstwa nauczanie religii. To zadanie domu, szkoły i parafii. Stosownie do zasady ogólnej mamy tu uzupełnić to, co w tym zakresie daje dom, szkoła, parafia, przez związanie spraw religijnych i życia moralnego ze sprawami organizacyjnymi, ożywiać ducha religijnego, aby przeniknąć całe życie osobiste i społeczne harcеры i harcerek, S. Sedlaczek, *Harcerstwo – zarys podstaw ideowych organizacji. Próby*, Warszawa 1941, s. 68.*

^[2]Por. art. 30 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku.

^[3]*Gdy brat twój zgrzeszy, idź i upomnij go w cztery oczy. Jeśli cię usłucha, pozyskasz swego brata. Jeśli zaś nie usłucha, weź z sobą jeszcze jednego albo dwóch, żeby na słowie dwóch albo trzech świadków oparła się cała sprawa. Jeśli i tych nie usłucha, donieś Kościołowi! A jeśli nawet Kościół nie usłucha, niech ci będzie jak poganin i celnik! (Mt 18, 15–17).*

^[4]Zgodnie z obowiązującymi przepisami wewnętrznymi ZHR.